

Частина 1

ФІНАНСИ ТА ОБЛІК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА БЕЗПЕКОВИХ РИЗИКІВ

збірник матеріалів

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
студентів і молодих вчених**

**Тернопіль
2025**

УДК 336:657:364(477)
ISBN 978-966-654-798-2

**Всеукраїнська науково-практична конференція
студентів і молодих вчених**

**«ФІНАНСИ ТА ОБЛІК В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ
ТА БЕЗПЕКОВИХ РИЗИКІВ»**

м. Тернопіль, 27 травня 2025 р.

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Андрій КІЗИМА, декан факультету фінансів та обліку ЗУНУ, к.е.н., доцент

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Володимир ГОРИН, заступник голови, д.е.н., проф., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія;

Зоряна ЛОБОДИНА, д.е.н., проф., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія;

Володимир МУРАВСЬКИЙ, д.е.н., проф., професор кафедри обліку і оподаткування;

Наталія ЗАРУДНА, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і оподаткування;

Галина КУЛИНА, к.е.н., доц., доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу;

Ірина ОМЕЦІНСЬКА, к.е.н., доц., доцент кафедри обліку і оподаткування;

Світлана САВЧУК, к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія;

Ірина ФЕДОРОВИЧ, к.е.н., доц., доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу;

Марія ШЕСТЕРНЯК, к.е.н., доц., доцент кафедри фінансового контролю та аудиту.

Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні

Вченої ради факультету фінансів та обліку ЗУНУ

(протокол № 7 від 26 травня 2025 р.).

Фінанси та облік в умовах глобальної невизначеності та безпекових ризиків: збірн. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. студ. і молод. вчених (м. Тернопіль, 27 трав. 2025 р.). Ч. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2025. 639 с.

Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Фінанси та облік в умовах глобальної невизначеності та безпекових ризиків» об'єднує результати досліджень вітчизняних науковців, здобувачів вищої освіти та практиків, присвячені актуальним проблемам розвитку фінансів та обліку. У виданні розглянуті теоретичні та прикладні аспекти функціонування публічних фінансів, розвитку фінансової грамотності населення, трансформації обліково-аудиторської діяльності, сучасного стану та тенденцій розвитку фондового, банківського і страхового ринків. Окрему увагу приділено питанням соціального забезпечення в умовах соціально-економічної нестабільності. Матеріали збірника можуть бути корисними для науковців, викладачів, студентів економічних спеціальностей, фахівців у сфері фінансів, обліку та публічного управління.

За редакцію, зміст і достовірність даних, а також встановлення фактів плагіату матеріалів, розміщених у збірнику конференції, відповідальність несуть автори та наукові керівники.

© ЗУНУ, 2025

Ірина Сидор

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Назарій Паньків

студент гр. ФПФм-21,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ: ПРИКЛАДИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Фінансове забезпечення соціальної функції держави визначається напрямами реалізації соціальної політики держави, специфіка застосування якої залежить від історичних, демографічних, соціальних, культурних, ментальних, економічних та багатьох інших чинників. У світі сформувалися ряд моделей соціальної політики, серед яких найбільш провідними є такі її типи: нордичний (соціал-демократичний) тип, консервативний (європейський) тип та ліберальний (англосакський) тип. Світові моделі соціальної політики відображають різні підходи країн до забезпечення соціального захисту громадян, регулювання ринку праці та розподілу ресурсів. Найбільш поширені підходи класифікуються за типологією, розробленою Еспінг-Андерсеном, детальний огляд яких пропонуємо розглянути нижче на підставі опрацьованих літературних джерел [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10].

Основними характеристиками нордичного (соціал - демократичного) типу соціальної політики є універсальний доступ до соціальних послуг, високий рівень державного фінансування, прогресивне оподаткування, активна роль держави у регулюванні соціальних нерівностей. Нордичний тип соціальної політики є однією з найпередовіших моделей, що базується на принципах універсальності, високої соціальної солідарності та активної ролі держави у забезпеченні добробуту громадян. Розглянемо ключові аспекти та приклади світового досвіду цієї моделі.

Основними принципами такої моделі фінансування напрямів соціального призначення є:

– *універсальність і рівність*: держава гарантує рівний доступ до охорони здоров'я, освіти, соціального страхування та інших соціальних послуг для всіх громадян, незалежно від доходу чи соціального статусу. Це сприяє зменшенню нерівності та забезпеченню високого рівня довіри до системи;

– *фінансування через прогресивне оподаткування*: нордичні країни характеризуються високими податковими ставками, що дозволяє державі збирати значні кошти для фінансування соціальних програм. Хоча це іноді викликає дебати щодо рівня оподаткування, результатом є високий рівень соціального захисту;

– *інтегрованість та координація*: системи соціального захисту нордичних країн інтегровані між собою, що дозволяє ефективно управляти як соціальними витратами, так і економічним розвитком. Це включає тісну взаємодію між різними державними установами, місцевими органами влади та профспілками;

– *активна політика на ринку праці*: держави впроваджують програми, спрямовані на підтримку зайнятості, перепідготовку кадрів та стимулювання мобільності робочої сили. Це дозволяє швидко адаптуватися до змін на ринку праці та підтримувати високий рівень зайнятості.

Ключовими елементами у цій системі є: охорона здоров'я: безкоштовний або субсидований доступ до медичних послуг забезпечує громадянам можливість отримати якісну допомогу незалежно від фінансових можливостей. Наприклад, у Швеції та Фінляндії надається широкий спектр послуг від первинної допомоги до спеціалізованої медицини; освіта: держава забезпечує безкоштовну або майже безкоштовну освіту на всіх рівнях, що стимулює розвиток людського капіталу та сприяє соціальній мобільності. Особливо виділяється фінансова підтримка студентів та доступ до якісної дошкільної освіти; соціальне страхування і пенсійне забезпечення: система передбачає високий рівень соціальних виплат, які гарантують стабільність доходів у разі безробіття, хвороби чи старості. Пенсійні системи нордичних країн орієнтовані на забезпечення гідного рівня життя для літніх громадян; підтримка сім'ї та гендерна рівність: щедрі програми по догляду за дітьми, включаючи тривалі оплачувані відпустки для батьків (іноді з обов'язковою нероздільною частиною для кожного з батьків), сприяють не лише підвищенню рівня народжуваності, а й забезпечують рівні можливості для жінок та чоловіків; активна ринкова політика: державні програми спрямовані на перепідготовку робітників, підвищення кваліфікації та підтримку підприємництва. Це дозволяє зменшити структурну безробіття та адаптуватися до економічних криз.

Назвемо кілька прикладів з практики окремих країн. Відомий своїм комплексним підходом до охорони здоров'я та освіти, Швеція підтримує високий рівень соціального забезпечення завдяки великому обсягу державних витрат, фінансованих через прогресивне оподаткування. Програми з підтримки сімей та гендерної рівності є яскравими прикладами інтегрованої соціальної політики. Завдяки багатим природним ресурсам та продуманій системі розподілу доходів, Норвегія забезпечує високий рівень соціального захисту, вкладаючи значні кошти в охорону здоров'я, освіту та соціальне страхування. Ефективна робота державних інституцій дозволяє країні підтримувати один із найвищих стандартів життя у світі. Данська модель характеризується високим рівнем соціальної довіри, активною політикою на ринку праці та значними державними витратами на соціальні програми. Данія відома ефективною системою підтримки безробітних, яка поєднує фінансову допомогу з активними програмами перекваліфікації та працевлаштування. Фінляндія має одні з найкращих освітніх систем у світі, що є однією з головних складових нордичної моделі. Додатково, фінська система охорони здоров'я та соціального забезпечення спрямована на забезпечення рівного доступу до послуг для всіх громадян, що сприяє зниженню соціальної нерівності [2; 6; 9].

Таким чином, нордична модель соціальної політики демонструє успішний приклад інтегрованого підходу, де держава активно бере участь у забезпеченні добробуту громадян. Завдяки високим податкам, широкому колу соціальних

послуг та активній політиці на ринку праці, країни цього типу досягають високих показників якості життя та соціальної справедливості. Цей досвід є прикладом для інших держав, що прагнуть побудувати більш ефективні та інклюзивні системи соціального захисту.

Наступним типом соціальної політики є реалізація консервативної (європейської) моделі, основними характеристиками якої є соціальний захист, пов'язаний з трудовим статусом і сімейною структурою. Система часто базується на обов'язкових внесках до соціального страхування, де виплати залежать від заробітку та стажу. Консервативний тип соціальної політики, який іноді називають континентально-європейською моделлю, формується на основі традиційних сімейних цінностей, зв'язку соціального захисту з трудовим стажем та принципу субсидіарності. Ця модель базується на ряді ключових елементів, що визначають характер державної допомоги та організацію соціальної системи.

Основними принципами консервативного типу соціальної політики є:

- *принцип сімейності та традиційних ролей*: соціальні виплати часто прив'язуються до сімейного статусу та традиційних ролей. Державна допомога орієнтована на підтримку традиційної родини, де основна роль у забезпеченні добробуту покладається на сімейні структури;

- *страхова модель соціального забезпечення*: система фінансується за рахунок обов'язкових страхових внесків, які сплачуються роботодавцями та працівниками. Розмір виплат залежить від розміру внесків, що означає збереження індивідуальних соціальних прав, обумовлених попереднім трудовим стажем;

- *децентралізація та регіональне управління*: соціальна політика може частково регулюватися на регіональному рівні, що дозволяє враховувати місцеві традиції та потреби. Це забезпечує певну гнучкість, але й зберігає вплив традиційних інститутів на розподіл ресурсів;

- *підтримка корпоративних і професійних груп*: часто система побудована таким чином, щоб зберегти стабільність соціального статусу професійних груп. Профспілки, професійні асоціації та роботодавці мають активну роль у формуванні системи соціального страхування [4; 7; 10].

Світові приклади практичного застосування напрямів цієї політики можна розглянути за наступними країнами. Німеччина має добре розвинену систему обов'язкового соціального страхування, що охоплює пенсійне, медичне, безробіття та доглядове страхування. Виплати залежать від внесків, сплачених протягом трудового життя. Держава забезпечує субсидії для сімей із дітьми, але основна відповідальність за соціальний захист переважно лежить на сімейних структурах. Французька система базується на обов'язкових внесках роботодавців та працівників, що забезпечує доступ до широкого спектру соціальних послуг, включаючи пенсії та допомогу по безробіттю. Окрім універсальних програм, держава виплачує різноманітні допомоги сім'ям, враховуючи традиційну роль родини як основного осередку соціального забезпечення. Італійська модель зберігає сильний зв'язок між соціальним забезпеченням і сімейною структурою. Система орієнтована на підтримку тих, хто має стабільний трудовий стаж, а виплати застраховані за рахунок внесків, сплачених протягом життя. Австрійський

досвід характеризується високою регіональністю, де соціальна допомога тісно пов'язана з професійними асоціаціями, що впливають на визначення рівня допомоги.

Консервативна модель соціальної політики відображає специфіку європейських традицій та соціальних структур, де роль сім'ї та робочого стажу мають вирішальне значення для визначення рівня соціального захисту. Попри ряд переваг, ця модель стикається з викликами адаптації до сучасних економічних та соціальних змін. Розуміння даної моделі допомагає порівняти її з іншими типами соціальної політики та визначити шляхи можливого реформування в контексті глобалізаційних процесів.

Наступним типом є ліберальна (англосаксонська) модель соціальної політики, основними характеристиками якої є мінімальне втручання держави, акцент на ринкові механізми, заснований на засобах перевірки потреби – допомоги, що часто є засобами *means-tested*. Соціальна політика спрямована на стимулювання самостійності громадян і збереження ринкової конкуренції. Зокрема:

- *мінімальне державне втручання*: у ліберальній моделі соціальна політика розробляється з акцентом на ринкову економіку. Держава виступає в ролі останнього засобу підтримки, забезпечуючи допомогу тим, хто потрапив у скрутне становище, але загалом покладається на ринкові механізми для стимулювання економічної активності;

- *Means-tested допомога*: соціальні виплати та допомога надаються за критерієм потреби, що означає, що лише певна категорія осіб має право на отримання підтримки. Це дозволяє зосередити державні ресурси на тих, хто дійсно потребує допомоги, але водночас може створювати «ступінчастість» у системі допомоги;

- *стимулювання самостійності*: основна мета – заохочення громадян до активного пошуку роботи та самостійного забезпечення своєї життєдіяльності. Система часто включає елементи «workfare», тобто вимогу активної участі у програмах перекваліфікації або працевлаштування для збереження допомоги;

- *обмеження державних витрат*: держава обмежує обсяг соціальних витрат, зберігаючи бюджетний баланс. Це проявляється у нижчому рівні податкового навантаження порівняно з моделями, що забезпечують всеохоплюючі соціальні гарантії (наприклад, нордична модель) [1; 6].

Базовими елементами даної моделі виступають: соціальні виплати: допомога, зазвичай, обмежена за розміром і тривалістю. Виплати можуть включати допомогу по безробіттю, соціальне страхування та допомогу малозабезпеченим сім'ям. Ці виплати є умовними та спрямованими на тимчасову підтримку до повернення до активного ринку праці; охорона здоров'я: хоча в деяких країнах (наприклад, Великобританія) існує система національної охорони здоров'я (NHS), яка надає послуги майже безкоштовно, рівень державних витрат у цій сфері все ж нижчий, ніж у країнах з більш розвиненими соціальними державами. Система охоплює базовий набір послуг, але приватний сектор відіграє значну роль; освіта та соціальна мобільність: ліберальна модель надає пріоритет

розвитку приватного сектора в освіті. Державна участь обмежується фінансуванням базових освітніх програм, тоді як додаткові послуги часто забезпечуються приватними організаціями, що стимулює конкуренцію і вибір; ринкові стимули: політика спрямована на створення умов для активної участі громадян у ринку праці, що включає підтримку підприємництва, програми перекваліфікації та стимулювання мобільності робочої сили. Це допомагає зменшити залежність від державної допомоги в довгостроковій перспективі.

Для прикладу, США традиційно характеризуються ліберальною моделлю соціальної політики, де держава обмежується наданням допомоги тим, хто опинився у скрутному становищі, а основна підтримка базується на приватних ініціативах. Система допомоги по безробіттю, соціальне страхування та програми підтримки малозабезпечених – це приклади умовної допомоги, що стимулюють повернення до активної роботи. Великобританія має NHS як приклад державної системи охорони здоров'я, але у багатьох інших сферах соціальної політики держава відіграє роль «безпекового мережива». Допомога надається за критерієм потреби, а ринкові механізми активно стимулюють розвиток приватного сектору в освіті та інших сферах. Хоча Канада відома своєю системою охорони здоров'я з елементами універсальності, в інших соціальних сферах країна застосовує більш ринково-орієнтований підхід, де державна підтримка поєднується з приватними ініціативами. Це створює гібридну систему, де базові послуги гарантуються державою, а додаткові можливості забезпечуються через конкуренцію.

Ліберальна англосаксонська модель соціальної політики робить акцент на ринкових механізмах, обмеженій державній допомозі та стимулюванні самостійності громадян. Попри економічну гнучкість та збереження бюджетної дисципліни, модель стикається з викликами у вигляді соціальної нерівності та потенційних пасток бідності. Досвід країн, таких як США, Велика Британія та Канада, демонструє, що баланс між ринковими інструментами та державною підтримкою є ключовим для забезпечення соціальної стабільності та економічного зростання [3; 5; 8].

Таким чином, кожна з цих моделей формувалася історично та враховує культурні, економічні та політичні особливості держав. Нордичний тип орієнтований на максимальну універсальність і рівність, консервативний – на збереження традиційних соціальних структур, ліберальний – на стимулювання індивідуальної ініціативи через ринкові механізми. Ці моделі допомагають зрозуміти різні стратегії забезпечення соціального добробуту та можуть бути адаптовані відповідно до національних особливостей та потреб населення.

Список використаних джерел:

1. Бортник С. М., Сєвідова І. О. Забезпечення організаційно-правових умов фінансування соціальної сфери України. *Право і безпека*. 2023. № 3 (90). С. 9-21.
2. Волошина О. О., Ковальова М. Ю., Боженко В. Є. Стан і тенденції розвитку фінансового забезпечення соціального захисту в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. № 3 (61). С. 190-197.

3. Гордієнко Л. А. Зарубіжний досвід фінансування соціальних програм та особливості його впровадження в Україні. *Економічний вісник*. 2020. Вип. 4. С. 25-33. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/322563623.pdf>
4. Драган І., Даций Н., Орлова Н. Світовий досвід реалізації державної політики фінансового забезпечення галузі охорони здоров'я та надання медичних послуг. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. 2023. № 3. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/471>
5. Зюзін В. О. Світовий досвід фінансування соціальних програм. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7275>
6. Плотка Л. В. Закордонний досвід реалізації державної соціальної політики. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2019. Вип. 11. С. 133-138.
7. Пріхно І. М. Застосування світових тенденцій фінансування соціальної сфери в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2017. Вип. 7. С. 322-327.
8. Сидор І. П. Моніторинг планування видатків місцевих бюджетів: ключові аспекти удосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. № 21. С. 85-89.
9. Сидор І. П. Домінанти впливу макроекономічних показників на добробут нації. *Економіка та суспільство*. 2018. Випуск 16. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal-16>. С. 795-802.
10. Федорович І. М. Функціонування фондів соціального страхування у міжнародному контексті: ключові особливості та порівняльний аналіз. *Економіка та суспільство*. 2024. № 63. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4147/4077>